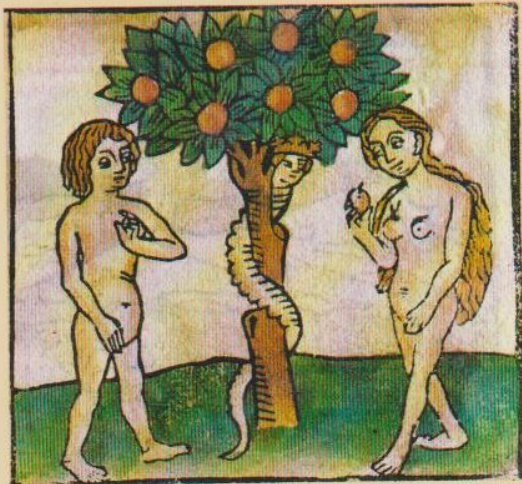

Akárki

MISZTÉRIUMJÁTÉKOK
MIRÁKULUMOK
MORALITÁSOK

21:30, Vasárnap (március 18.), Duna World

Kárpáti Péter: Akárki

tévéjáték, 87 perc, 2004

rendező: Zsámbéki Gábor

dramaturg: Fodor Géza

zene: Sály László

jelmez: Szakács Györgyi

díszlet: Khell Csörsz

szereplő(k):

Csákányi Eszter (Emma)

Olsavszky Éva (Kövesi néni)

Kun Vilmos (Kövesi bácsi)

Kiss Eszter (Lánya a csecsemővel)

Soós Edit (Vénasszony)

Czakó Klári (Hölgy)

Lukáts Andor (Orvos)

Takátsy Péter (Tüdőbajos fiú)

Benedek Miklós (Úr / Csontváz)

Somody Kálmán (Részeg férfi)

Tóth József (Tóth Gyula)

Máthé Erzs (Aranka)

Horváth József (Tódor)

Bodnár Erika (Mari)

Szacsvay László (Péter)

Illés Györgyi (Erika)

Huszárik Kata (Vera)

Molnár László (Rendő)

Moralista játék két részben

A Katona József Színház Kamra-előadásának tévéváltozata

A leghíresebb középkori drámában, az Akárki című XV. századi moralitásjátékban az Embert váratlanul meglepi a Halál, és hirtelen számot kell vetnie egész életével. Mielőtt Isten bírói széke elé lépne, minden hozzátartozóját és földi javát elveszti, a Szépség, az Erő és az Okosság sem segít rajta, csak vezeklés és a Jótett révén nyeri el a megváltást. Mivé lesz ez a "kísérleti szituáció", ez a próba és történet a mai magyar élet közegében?

Kárpáti Péter darabja, annak ellenére, hogy nemcsak a háttérben sejthető középkori moralitás, hanem nyíltan fel is használja annak részleteit, mégis mai magyar dráma. Azt vizsgálja, hogy miként jelenhet meg a probléma - az ember számvetése önmagával és az emberi kapcsolatok tartalma a halál árnyékában - a mai mindennapi élet viszonyai között.

Akárki

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

Az Akárki 15. századi moralitás, szerzője ismeretlen.

A liturgikus színjátszásról

A középkor Európájában a kereszténység volt az uralkodó vallási irányzat. Az antik római kor élvezeteket hajszoló életvitelétől jelentősen eltér ez a szigorú szabályok szerint működő feudális társadalom. Az egyház sok más a római korban elterjedt szórakoztatási forma mellett a színjátszást is a bűnös élvezetek tiltó listájára sorolta. De nem tudta teljesen kiirtani. A hajdani színjátékok hagyománya bűvópatakként tovább élt a vásári komédiákban, a francia farce-okban, valamint fellelhetők elemei a commedia dell'arte előadásokban. Ezt hívjuk az akkori színház profán (világi) formájának. De volt egy másik úja is, amely az őskori vallási szertartások színjátékká fejlődéséhez hasonlóan itt is a vallásból indult el. Az egyház fokozatosan ráébredt arra, hogy a színjátszás, hasznos eszköz a kezükben, amellyel tanításaikat népszerűsíteni tudják a hívek körében. Így alakult ki a liturgikus színjátszás. Eleinte Jézus szenvedéseiről szóló passiójátékokat adtak elő, később, amikor az előadások helyszíne már kiköltözött a templomból az előtte lévő térre, akkor más Bibliai történeteket megjelenítő misztériumjátékok színrevitelére is sor került. A szentek életét megjelenítő színdarabokat mirákulumnak hívjuk. És volt még egy, a valláserkölcst tanítását szolgáló műfaj, a moralitás.

A moralitás

A moralitás allegorikus szereplőket felvonultató vallásos színjáték. A középkori moralitások egyben erkölcsi példázatok is. Főszereplője maga az elvont ember, aki minden fellelhető emberi tulajdonsággal rendelkezik. A többi szereplő is általánosítás: egy-egy megszemélyesített fogalom, tulajdonság, foglalkozás vagy magatartás. A történet megszemélyesített bűnöknek és erényeknek az ember lelkéért folyó harcát mutatta be. Jelmezeinek is meghatározott jelrendszere volt.

Akárki

A legismertebb és legköltőibb moralitások *A világ és a gyermek* és az *Akárki*. Szerzőik ismeretlenek.

Szereplők:

Akárki: egy élete végére érkező ember, akinek számadást kell adnia eddigi életéről. Akárki természetesen (mint minden ember) a mennybe akar jutni, és ezért végső kétségbeesésében

bármit hajlandó megtenni. A neve arról árulkodik, hogy személye lényegtelen, mindenki vegye magára a tanulságot.

Isten: Az ő szerepe igen rövid, de annál jelentőségteljesebb. Hiszen ő küldi el a Halált az emberek bűne keltette dühében, hogy adjanak számot magukról. „Felséges személye” rögtön a dráma elején jelenik meg ezzel is mintegy letaglózva a középkori istenfélő közönséget.

Halál: ő Isten leghatalmasabb hírvivője (mondhatni hűbérese Istennek ez utal a társadalom feudalista berendezkedésére) Jó szolga, hiszen nem fogadja el Akárkitól a megvesztegetésére szánt ezer fontot. Nem ad haladékot, csak lehetőséget kínál, hogy Akárki társakat vigyen magával az útra, amennyiben van, aki kitart mellette. Ennek jelentése, hogy „Ha eljött a pillanat, változtatni már nincs lehetőség, csak végiggondolni.”

Barátság: Az első társ, akit Akárki segítségül hív. Ám a bajban nem bizonyul elég bátornak, hűnek vagy odaadónak. Kiderül, hogy a Akárki kapcsolatai mennyire felszínes érdekbarátságok voltak.

Komaság(rokonok), Testvér: Ők sem kísérik el esendő hősünket. Minden anyagi és társadalmi helyzet rájuk épül. Ezek is csak külső értékek. Vonakodó viselkedésük jelentése, hogy a végső számadásnál a társadalmi helyzet mit sem ér.

Vagyon: Csak kölcsön kapta őt Akárki erre az életére. Ha nem a megfelelő módon használja fel, csak kárhozatra juttatja. Bevallja, hogy egész életében csak becsapta Akárkit. Lényege és célja az, hogy megölje az emberi lelket.

Jótett: Kihűlve fekszik a földben, mert halálra sebeztek Akárki bűnei. Ő segítené, de gyenge. A darab során felerősödik.

Tudás: Jótett húga. Fontos földi érték, kiváltképp, ha megmarad a Földön. Ő vezeti el Akárkit a gyónáshoz.

Gyónás: Ő nem kísérő. Megtisztítja Akárkit a bűneitől (önkorbácsolással vezekel) Így Jótett lábra áll, vagyis Akárki elnyerte a bűnbocsánatot.

Szépség, Erő, Józanság, Őt Érzék: Csatlakoznak Akárkihez, de nem hitegetik, hanem világosan közlik vele már az elején, hogy ők csak az út végéig kísérik el. Abban a sorrendben hagyják el a hőst, ahogy az életben is eltűnnek. (Szépség, Erő, Józanság, Őt Érzék)

Angyal: Rövid szerepe igen fontos, hiszen ő jelenti be a közönségnek, hogy Akárki végül mégiscsak bejutott a mennyek országába. Külön öröm a néző számára, hogy boldog véget ér a darab, hiszen ez felvillantja benne saját üdvözülésének lehetőségét.

Hírvivő, Bölcs: nekik inkább dramaturgiai szempontból van jelentőségük, mintsem a történet cselekményét illetően. Hiszen a Hírvivő feladata bevezetni a nézőt a történetbe egy prológussal, a Bölcs pedig egy epilógusban levonja a tanulságot.

Egyéb tanítások: a darab során felfedezhetünk különböző keresztény szokásokat, tanításokat, valamint a kollektív keresztény tudást igénybe vevő utalásokat, melyek bele vannak szőve a cselekménybe. A már említett önostorozáson kívül ilyen még a hét főbűn (kevélység, fősvénység, bujaság, irigység, torkosság, harag, jóra való restség) és a hét szentség megjelenése (keresztség, bérmálás, eucharisztia, bűnbocsánat, betegek kenete, egyházi rend (papi szentség), házasság)

Akárki ma

Az allegorikus moralitások halhatatlansága abban rejlik, hogy egy egyszerű, ám mégis ötletes forma arra, ha a drámaíró, vagy a rendező egy erős társadalomkritikai darabot szeretne színre vinni. Természetesen ilyenkor a szöveg is átmegy némi változtatáson. Elveszti a középkori egyház miatt belekerült szájbarágós keresztény mondanivalót, viszont felölti az éppen aktuális kor átlag emberének problémáit a társadalomban. A tisztán allegorikus moralitások virágkora a késő középkorra esik, de a reneszánsz színpadon is tovább élnek, s hatásuk még Shakespeare jellemábrázolásában is kimutatható. A magyar irodalom legismertebb moralitása az 1646-ban kinyomtatott „névtelen” *Comico Tragoedia*, a századból azonban több moralitástörredék is ismeretes, s a csiksomlyói passiókban is szerepelnek betétként allegorikus jelenetek. A 20. században az angol Akárki drámát Hugo von Hofmannsthal dolgozta át. 1911-ben, Max Reinhardt rendezésében világszenzációt keltett a mű. A grandiózus külsőségek között a Schumann-cirkusz arénájában, Alfred Roller díszletében vitte színre. Magyarországon 1993-ban mutatták be a Kamrában Zsámbéki Gábor rendezésében Kárpáti Péter

Akárki

című drámáját. Az előadás különlegessége, hogy a modern korra átírt moralitásjáték főszereplője egy Emma nevű, negyvenes, lestrapált, elvált és elhanyagolt ingatlanügynőknő, amelyet Csákányi Eszter alakítása varázsolt feledhetetlenné.

*

AKÁRKI

Alcím: Misztériumjátékok, mirákulumok, moralitások

Szerkesztő: Szenczi Miklós

Fordító: Jékely Zoltán

Kálnoky László

Mészöly Dezső

Orbán Ottó

Rónay György

Tandori Dezső

Tellér Gyula

Bányay Geyza

Hajnal Gábor

Tótfalusi István

Kiadó: Európa Könyvkiadó

Kiadás éve: 1984

Kiadás helye: Budapest

Téma: Drámák, színdarabok

Nyelv: magyar

ISBN: 9630727986

Oldalszám: 569

Nyomda: Kner Nyomda

Tartalomjegyzék:

Az Ádám-játék 5, Jean Bodel: A Szent Miklós-játék 35, Rutebeuf: Teofil csodája 113, Jacopone da Todi: A Szűzanya siralmai 141, Feo Belcari: Játék Ábrahámról és Izsákról 149, Castellano de Castellani: Játék a tékozló fiúról 173, Auto a háromkirályokról 219, Haláltánc 229, Gómez Manrique: A Mi Urunk születésének színjátéka 259, Gil Vincente: Auto Kasszndra szibilláról 269, Az innsbrucki húsvéti játék 301, Nőének Víz-özönnye 357, A pásztorok második, úgyszintén wakfieldinek is mondott színjátéka 375, Akárki 413, Nimwégai Márka 455 Benedek András: Misztérium, mirákulum, moralitás - és a mai színjáték 509, Jegyzetek 543, A képek jegyzéke 561